

EL FRACÀS DE L'IDEAL HUSSERLIÀ DE LA FILOSOFIA COM A CIÈNCIA ESTRUCTA

Jordi SALES I CODERCH

Edmund Husserl rebé inicialment una formació matemàtica; quan la filosofia és ja enterament la seva ocupació, pren com a eina d'anàlisi la reforma brentiana de la psicologia per dedicar-se a qüestions de filosofia de la matemàtica: primerament en el seu escrit sobre el concepte de número i després a l'únic volum de la *Philosophie der Arithmetik* (1891).¹ L'*impasse* metodològic en què es trobà el va dur a estudis sobre la literatura lògica del moment, dels quals sorgeix *la seva obra de ruptura*, les *Logische Untersuchungen*.² Aquestes —és prou conegut— tenen com a sentit històric trivial el combatre el psicologisme en el problema de la fonamentació de la idealitat lògica. Més tard Husserl resumiria així la qüestió directiva que les guiava: «existia la nova tasca o intent de *cercar retrospectivament de manera radical i conseqüent des de les corresponents categories d'objec-*

1. *Die Philosophie der Arithmetik* (1891), a *Husserliana (Gesammelte Werke)* vol. XII a cura de Lothar Eley. Den Haag, Martinus Nijhoff, 1970; trad. francesa de J. English a Paris, PUF. col. Épiméthée, 1972. L'afirmació del text no és del tot exacta; segons explicà a Joseph Defever el propi Husserl ell s'interessà primerament per l'Astronomia, però en observar que la fonamentació de l'astronomia exigia el domini de les matemàtiques va decidir estudiar-les. Fóra, com comenta Miquel Jaume, un primer cas de radicalisme de la fonamentació, de remuntar-se del condicionat a la condició. Miquel Jaume Campaner, *El punto de partida de la fenomenologia de Husserl*, tesi de licenciatura inèdita, Universitat de Barcelona, Facultat de Filosofia, Setembre de 1972, p. 17.

2. *Logische Untersuchungen* (1900-1901), a *Husserliana*, vols. XVIII, XIX/1 i XIX/2, edició d'Elmar Holenstein; trad. castellana de Manuel García Morente y José Gaos, Revista de Occidente, Madrid, 1929, moltes reeds. la darrera a Alianza Universidad; trad. francesa de H. Elie, A. L. Kel y R. Scherer, Paris, PUF. Col. Épiméthée, 1969, 1972, 1974. Hi ha una versió castellana abreujada per Fernando Vela a Revista de Occidente Argentina, Buenos Aires, 1949. Una bona guia per a l'estudi de les *Recerques* és R. Scherer, *La phénoménologie des «Recherches Logiques» de Husserl*, Paris, PUF, 1967. Trad. castellana a Madrid, Ed. Gredos, B.H.F., 1969.

tivitats els modes de consciència determinats que els hi corresponen, els actes objectius, les estructures dels actes, les bases vivencials en què aquelles objectivitats es fan conscients i arriben a ser evidents». ³ Husserl mai va quedar prou satisfet de la forma definitiva que prengueren les *Logische Untersuchungen*. Les seves altres obres «lògiques», *Formale und transzendente Logik* i *Erfahrung und Urteil*, ⁴ també presenten per raons distintes un tal caràcter que les fa totalment inadequades com a introducció del que entenem avui per estudis lògics científics. D'altra banda, tant la psicologia combatuda per Husserl com la psicologia fenomenològica per ell proposada són ben lluny d'aquesta terra de ningú entre la medicina i la sociologia, que són avui els estudis científics de psicologia. ⁵

Aquestes dades de l'evolució de l'organització acadèmica dels estudis filosòfics ens són necessàries per a situar la nostra reflexió actual sobre la filosofia husserliana. *El problema filosòfic sobre el que la reflexió d'E. Husserl neix s'ha dissolt com a tal per a nosaltres en tant que ens determinem com a cognoscents des del nostre present estat dels estudis científics.*

El problema inicial de la fenomenologia husserliana és el de la correlació entre les objectivitats lògiques *ideals* i els actes de consciència *subjectius* que els hi donen origen; això és, expressat més tècnicament, el problema de la *constitució* dels objectes ideals. L'evolució del pensament husserlià ha d'ésser descrita com a extensió i radicalització d'aquest problema inicial. El curs del 1904-1905 sobre el temps és la descripció de la *temporalitat perceptiva com l'estrat de consciència que és flux constituent i des d'on s'originen tots els coneixements superiors com a coneixements compostos d'unitats constituïdes*. ⁶ Semblantment, el curs sobre la «cosa» del 1907, juntament amb l'aparició del concepte de reducció fenomenològica, segueix desenvolupant la *temàtica de la constitució*. ⁷ El que l'objectivitat lògica tingui una gènesi subjectiva serà una tesi filosòfica a la que epistemològicament se li podrà retreure que és pròpia d'«un psicologisme superior», com fa Beth. ⁸

3. Arxius Husserl, mss. F 136 foli 20 b.

4. Redactades per L. Landgrebe. La figura de l'escriptura husserliana fóra un bon tema d'estudi. *Formale und Transzendente Logik. Versuch einer Kritik der logischen Vernunft* (1929), ara a *Husserliana*, vol. XVII edició de Paul Janssen, Den Haag, Martinus Nijhoff, 1974; trad. francesa de Susanne Bachelard a Paris, PUF, col. Epiméthée; trad. castellana de L. Villorio a Mèxic, FCE. *Erfahrung und Urteil, Untersuchungen zur Genealogie der Logik*. Akademie-Verlag, Praga, 1939, 4ª ed. amb pròleg de L. Landgrebe i epíleg de Lothar Eley, Felix Meiner Verlag, Hamburg, 1972. La bibliografia que dona Fernando Montero a *Retorno a la Fenomenologia*, Barcelona, Anthropos, 1987 es confon: el jueu Husserl ja no podia editar a Hamburg l'any 1939. Amb l'annexi nazi de Txecoslovàquia l'editorial Akademie fou dissolta; l'obra no es va ni distribuir, durant la guerra fou destruïda. Només dos-cents exemplars es pogueren enviar a Londres l'any 1939, venent-se sobretot a Anglaterra i els USA. La història d'aquesta edició pertany, doncs, a la tragèdia del nostre segle; trad. francesa de D. Souche a Paris, PUF, col. Epiméthée 1970; trad. cast. de Jas Reuter a Universidad Nacional Autónoma de México, México, 1980.

5. La fórmula la vàrem sentir a Miquel Siguan a la lliçó inaugural del curs 1986-87 de la Societat Catalana de Filosofia, *La Psicologia ahir i avui*.

6. *Zur Phänomenologische des inneren Zeitbewusstseins* (1893-1917), *Husserliana* vol. X a cura de Rudolf Boehm. Den Haag, Martinus Nijhoff, 1966. Hi ha una traducció castellana a Buenos Aires, Editorial Nova, del text aparegut al *Jarbuch für Philosophie und phänomenologische Forschung*, IX (1928), pp. 367-496 preparada per Martin Heidegger i Edith Stein.

7. *Ding und Raum. Vorlesungen 1907*, a *Husserliana*, vol. XVI edició a cura d'Ulrich Claesges, Den Haag, Martinus Nijhoff, 1973.

8. W. E. Beth-Jean Piaget, *Epistémologie mathématique et psychologie*, a *Etudes d'epistémologie génétique*, XIV, Paris, PUF, 1961.

Però si a més hom diu que la «cosa material» té una constitució subjectiva, farà que el tot de la filosofia que així treballa sigui titllada d'*idealisme solipsista*. La proposta fenomenològica no serà rebuda fàcilment com a proposta teòrica vàlida, perquè, primerament, com hem vist, no hi ha «lloc» per a rebre el seu problema originari, i segonament, perquè l'idealisme fenomenològic és aproximat de maneres diverses a idealismes filosòfics anteriors, ja refutats per filosofies considerades més atentes a la radicalitat de l'experiència, al materialisme del pensament científic o al caràcter històric de l'existència humana.

Hom podria dir que de malentesos sobre tesis filosòfiques n'està plena la tradició filosòfica i no es comprèn fàcilment perquè ens cal començar una evocació de Husserl des d'aquesta perspectiva. La resposta és ben senzilla: cal dir que el programa husserlià fou i és rebut, possiblement més o menys realitzat, al voltant d'aquests dos equívocs: les relacions entre lògica i psicologia, i l'idealisme fenomenològic. Això també s'ha de dir perquè la formulació de la tasca fenomenològica va ser feta sempre per Husserl com una tasca conjunta pròpia d'un moviment o escola fenomenològica. Gosaria dir que aquest aspecte de programa col·lectiu de la filosofia husserliana és el més caduc i que mai fou una proposta clara. A l'article del 1910 *Philosophie als strenge Wissenschaft*,⁹ Husserl parla d'una important reforma de la filosofia i de preparar el terreny per a un futur sistema de filosofia i es demana com pot ser aquest sistema futur: cal ésser com una Minerva que sorgís plenament armada de la ment d'un geni creador per a ser conservada en els temps futurs juntament amb altres minerves en el museu de la història? O bé un sistema de doctrina filosòfica que, després d'ingents preparatius de generacions senceres, comenci vertaderament sobre un fonament absolutament segur i s'aixequi com tota bona construcció en què es posa pedra sobre pedra, una tan sòlida com l'altra? És molt clar que Husserl pensava ser l'iniciador d'una tasca en el segon sentit i adoptava els aires, més que els fets, de director de l'empresa; recordem, per exemple, el que Jaspers explica del seu trobament decebedor amb Husserl.¹⁰ Per aquesta empresa buscava un brillant segon, a l'estil del que Freud va voler fer amb Jung; aquesta funció la féu primerament Max Scheler i segonament Martin Heidegger. Però un moviment fenomenològic definit per la conjunció Husserl-Scheler¹¹ i després Husserl-Heidegger mai fou una proposta sistemàtica clara. Amb tota seguretat perquè l'intent d'un sistema filosòfic com una construcció sòlida intergeneracional és una temptació bàbelica, que fracassa com el primitiu exemple bíblic per la confusió de llenguatges. I també perquè Husserl treballava més del que es pensava a la manera com sorgí Minerva, si bé no produïa sistemes successius a l'estil de Schelling, sinó *fragments que obrien horitzons de recerca inexplorats en una regressió vers les condicions de la tasca anteriorment definida*. Aquesta manera de fer és el que fa dir a Spiegelberg que la fenomenologia husserliana és un «sis-

9. *Philosophie als strenge Wissenschaft, Logos I* (1910-1911) pp. 289-341; hi ha traducció castellana per Elsa Taberning a Buenos Aires, Ed. Nova, 1972 i francesa per Q. Lauer a Paris, PUF, col. Epiméthée.

10. Ho explica en una conferència radiada l'any 1951, «Mi camino a la filosofía», que es troba traduïda al castellà a *La filosofía en textos*, III, pp. 525-529. Barcelona, Labor, 1963.

11. És la que rep J. Xirau com ens digué Francesc Gomà a la inauguració d'aquestes Primeres Jornades de l'Associació Catalana de Fenomenologia.

tema al revés» que no solament mostra propostes teòriques, sinó també el moviment realitzat per a definir-les i les virtualitats que se'n deriven en un procés continu de radicalitat reflexiva.¹²

Aquesta doble visió, minèrvica *sui generis* i babèlica, del sistema filosòfic ens pot ajudar a entendre les dificultats que sorgeixen quan volem exposar la filosofia fenomenològica husserliana i les seves continuacions i/o ruptures a la filosofia del nostre segle. Poden distingir-se fins a set aspectes o fases de la filosofia fenomenològica pròpiament tal, a les quals encara cal adjuntar el problema de les relacions entre lògica i psicologia com a moment introductori i la filosofia de la crisi com a moment conclusiu. Tindrem, doncs, nou apartats:

- a) Les relacions entre lògica i psicologia.
- b) Fenomenologia descriptiva.
- c) Egologia transcendental.
- d) Fenomenologia constitutiva.
- e) Fenomenologia genètica.
- f) Fenomenologia monadològica.
- g) Filosofia del món-de-la-vida (*Lebenswelt*).
- h) Fenomenologia còsmica o mundana.
- i) Filosofia de la crisi.

a) Com hem vist, Husserl parteix d'una qüestió d'epistemologia matemàtica i d'un interès genètic sobre ella, juxtaposant recerques psicològiques i lògiques. La polèmica entre psicologistes i lògics purs que Husserl supera és possible gràcies a la separació dels seus objectes propis; en terminologia husserliana, per la separació analítica de l'acte mental que afirma la necessitat ideal del procés de reminiscència que constitueix el seu moment subjectiu. Husserl afirma, a la *Krisis*, que la separació entre a priori lògic i acte psíquic és obra de Hobbes.¹³ Sigui com sigui, i també com ja hem vist, en l'actual situació dels estudis filosòfics no hi ha lloc per a pensar aquesta relació com a *intencionalitat*. En conseqüència, *el problema originari de la fenomenologia husserliana és molt difícilment rebut com un problema vigent*. Si féssim de l'actual situació de les disciplines acadèmiques un absolut corresponent a una implícita filosofia de l'època, podríem acabar aquí: la problemàtica husserliana és una problemàtica caducada i el seu estudi ha de ser objecte simplement d'una curiositat històrica. El que avui entenem com a lògica i psicologia són, des del *pathos* husserlià, tècniques subrogatòries del joc amb símbols respecte a la lògica,¹⁴ i una indefinida tècnica de la salut i l'adaptació social respecte a la psicologia. Això no vol dir que els esforços clarificadors de Husserl i els seus predecessors Bolzano i Brentano sobre la naturalesa de la lògica i la psicologia no hagin estat fecunds al llarg del segle.

12. H. Spiegelberg, *The phenomenological Movement. A Historical Introduction*, col. *Phaenomenologica*, vols. 5 i 6. Den Haag, Martinus Nijhoff, 1960.

13. *Die Krisis der europäischen Wissenschaften und die transzendente Phaenomenologie a Husserliana*, vol. VI a cura de Walter Biemel, Den Haag, Martinus Nijhoff, 1962; hi ha trad. francesa de Gérard Granel a Paris, Gallimard, NRF, 1976. El que diem al text ho diu al § 11.

14. Husserl ho diu a *Formale und Transzendente Logik*.

En el terreny lògic, els treballs d'Alexander Pfänder¹⁵ i Oskar Becker,¹⁶ els lògics del *Jahrbuch*,¹⁷ han quedat sense continuïtat dins el sentit típic dels estudis lògics. Una mica arreu subsisteix un ús més ampli del terme, per exemple, en la lògica filosòfica de Karl Jaspers del 1947,¹⁸ en un sentit que avui hem de denominar atípic respecte a la pràctica dels especialistes i que podríem fer convergir, —tot parafrasejant Mozart— com una petita lògica de nit, quan el dia està ocupat per la lògica del pensament tècnic tractada tècnicament.

Semblantment podríem raonar respecte a la psicologia, on el contracop és encara més abrupte. Molts dels teòrics de la teoria de la Gestalt són brenntianians, i els treballs de Scheler, Heidegger, Pfänder, Binswanger, Strauss, Gurvitch, Sartre, Merleau-Ponty, Buytendik, P. Ricoeur, Fink, etc.,¹⁹ formen en conjunt un treball caducat en la vigència del segle, quan podrien aportar claredat intergeneracional a un espai científic on el retret husserlià del 1910 «es conforma amb grollers conceptes de classe tals com percepció, visió de la fantasia, enunciació, càlcul, error de càlcul, estimació de magnituds, reconeixement, expectació, retenció, etc.» podria encara ser més just del que fora desitjable.²⁰

b) *La fenomenologia descriptiva* era una disciplina destinada a purificar la filosofia de tota confusió amb les ciències naturals de fets, i de tota forma de psicologia com a ciència de «fets interns», i s'aplicarà a la descripció de les «significacions» o «essències» que són «universals concrets» de moltes classes. Fonamentalment de dues, formals i materials. Les qüestions típiques de la fenomenologia descriptiva, lemes, diu Szilasi,²¹ són: l'aclariment

15. A. Pfänder, *Logik* editada al *Jahrbuch* (1921), trad. castellana a *Revista de Occidente*, Madrid, 1928.

16. O. Becker, *Mathematische Existenz* (1927), *Phänomenologische Begründung der Geometrie* (1932).

17. *Jahrbuch für Philosophie und phänomenologische Forschung* era l'instrument del moviment fenomenològic. És un «lloc» important de la filosofia del nostre segle si pensem que hi van publicar obres Husserl, Scheler, Heidegger, etc.

18. K. Jaspers, *Von der Wahrheit* (1947).

19. El conjunt, per exemple, d'aquestes obres: Max Scheler, *Zur Phänomenologie und Theorie der Sympathiesgefühle und von Liebe und Hass* (1913), 2a. edició de 1923 amb el títol més conegut de *Wesen und Formen der Sympathie*; Martin Heidegger, *Sein und Zeit* (1927); A. Pfänder, *Phänomenologie des Wollens* (1900), *Logik* (1921); L. Binswanger, *Traum und Existenz* (1930); E. Strauss, *Phenomenological psychology* (1966); A. Gurvitch, *Théorie du champ de la conscience* (1957); J. P. Sartre, *L'imaginaire* (1940); M. Merleau-Ponty, *La structure du comportement* (1942), *La phénoménologie de la perception* (1947); F. J. J. Buytendijk, *Attitudes et mouvements* (1957); Paul Ricoeur, *Philosophie de la volonté I. Le volontaire et l'involontaire* (1950); E. Fink, *Oase des Glück, Gedanken zur Ontologie des Spiels* (1957); E. Minkowski, *Le temps vécu* (1933), *Vers une cosmologie* (1958); determinen únicament un aire de família històricament discernible des del concepte historicista d'època, o bé hi ha com un moment metòdic del treball filosòfic d'aclariment punt de partida de nous aclariments? Segons ens situem davant d'aquesta interrogació judicarem de la major o menor vigència de l'ideal husserlià de 1910.

20. Cal o no cal un aclariment «científic» dels conceptes fonamentals de la psicologia com a ciència? Aquest aclariment deriva únicament de la comprensió d'una tradició que faria del transmès per la història un «objecte» «establert» com si fos una dada experimental, tal com voldria l'hermenèutica filosòfica? (H. G. Gadamer, *Wahrheit und Methode* 1960). O bé hi ha com una intenció científica efectiva que pot dirigir-se com autofonamentació reflexiva sobre els fonaments factics de totes les ciències. Això darrer fóra una manera de respondre propera a l'ideal husserlià.

21. W. Szilasi, *Introducción a la Fenomenologia de Husserl* (1959), Buenos Aires, Amorrortu, 1973, pàg. 31. El llibre és ben recomanable però resulta difícil als principiants que no vulguin fer un esforç seriós.

de la intencionalitat, la intuïció categorial i la reformulació del problema de *l'a priori*. M'ocuparé breument del primer d'ells. *La tesi de la intencionalitat* de la consciència és una trivialitat si no es formula atenent a totes les potencialitats de descripció que implica. La tesi diu que la consciència és consciència d'alguna cosa. Aquesta alguna cosa no es refereix a coses (*Dinge*) sinó que es refereix a estats de coses (*Sachverhalte*) que captem cognoscitivament *dins d'un comportament total en què ens orientem i vivim*.²² No tenim *una* consciència que efectua *actes* diversos com percepcions, representacions, records, afirmacions, opinions, expectatives, esperances, amors i odis, i cadascun d'ells, en ser intencionals, acabi amb *l'alguna cosa* en què s'ha fixat la mirada perceptiva entre les *moltes coses* possibles a mirar, constituïdes ja com a coses tals abans de ser mirades i coexistir en els conjunts de parts i tots que hi podem reconèixer; i semblantment passaria amb la representació, el record, etc. Si així fos, ja no caldria demanar ni per la consciència, ni pels actes, ni pels estats de les coses, perquè *l'execució d'ells ens donaria el saber d'ells* i en un cert sentit (el del *primum vivere deinde philosophare*) no ens cal. Però si alguna cosa així com una actitud teòrica expressa es dona (i ni que sigui mínimament i impurament es dona), aleshores em puc ocupar de descriure com dins del flux temporal del corrent natural del meu viure la percepció-cadira o la percepció-atenció d'un públic o la «x» que té per correlat el número pi, són tots ells consciències de... o vivències intencionades que el flux ha constituït com a tals. La transcendència del terme de l'acte *és immanent a la cadena sintètica de referències que és el meu viure com a orientació i comportament total que ja he executat*.²³ La fenomenologia pregunta pels tipus d'actes (*noesis*) i pels tipus de termes dels actes (*noemas*). Aquesta recerca és la misteriosa i tan blasmada captació d'essències.^{23bis} No diré que tothom fa fenomenologia sense saber-ho, com M. Jourdain parlava en prosa; més aviat diria que, pel contrari, no n'acaben de fer ni els mateixos fenomenòlegs en la mesura que l'*epokhé*²⁴ ha d'ésser realitzada en cada cas per un vivent social determinat amb interessos propis i en circumstàncies concretes, i que ha rebut una tradició secular entre d'altres possibles.

c) Amb la tasca de la fenomenologia descriptiva es defineix la necessitat d'aclarir la polaritat *des d'on es descriu*, i per això (per necessitat mètdica) la reducció eidètica ha d'ésser prolongada en la reducció transcendental com *una egologia transcendental*.

El jo pur és la polaritat que descriu en tant que és distinta del vivent social determinat que fa fenomenologia. Cal distingir primerament dos nivells de l'anàlisi. a) La consciència a què es refereix l'anàlisi, que és la cons-

22. La fórmula és de W. Szilasi pàg. 32-33.

23. «La consciència conté allò que apunta», la fórmula és de René Scherer op. cit. a la nota 2 trad. cast. pàg. 251. Vid. Rudolf Boehm «Immanenz und Transzendenz» a *Vom Gesichtspunkt der Phänomenologie*, Den Haag, Martinus Nijhoff. Phänomenologica. 1968.

23bis. *Ideen zu einer reinen Phänomenologie und phänomenologischen Philosophie. Erstes Buch: Allgemeine Einführung in der reine Phänomenologie*. Primerament aparegut al *Jahrbuch...I*, 1913, ara a *Husserliana*, vol. III a cura de W. Biemel, 1976. Hi ha una traducció castellana de José Gaos, FCE, Mexico, 1949. La de P. Ricoeur al francès és exemplar i molt recomanable per la qualitat de les seves notes que ajuden molt a l'estudi del text. Gallimard, Idees, 1950. Per la noció fenomenològica d'essència és fonamental la secció primera de la primera part.

24. *Ideen*, I, §32 L'*epokhé* desconnecta els actes de consciència de la seva referència mundana propia de l'actitud natural. Això és el que costa de fer.

ciència empírica en la riquesa de la vida en actes; i b) la consciència en tant que assegura la legalitat de la descripció. La distinció entre un jo pur i un jo empíric ens és familiar des de Kant. El paral·lelisme amb Kant ens pot orientar, però també extraviar-nos. Per Kant, el jo penso que *ha d'acompanyar* totes les meves representacions *assegura* la unitat del jo que fa una física com coneixement objectiu de l'experiència que, com a merament sensible, no tindria unitat; de manera que el jo pur representa la legalitat indubtable de l'*ego cogito* desubstancialitzada, si hom vol, de manera que per Kant un coneixement de la subjectivitat del jo seria aquell límit del coneixement humà en què *la unitat hauria de posar-se de manera que la consciència o subjectivitat fos coneguda en tant que reconstruïda*. Husserl no diu el mateix: *els factors unificadors de l'experiència són ja experiència*; per això, *a diferència de Kant, la lògica formal té una gènesi*. *Transcendental* significa per Husserl la consciència en tant que prescindeix dels continguts mundans dels seus actes: «el jo transcendental és el mateix que en la munda-neïtat és el jo humà». ²⁵ El jo pur és el centre funcional finalment únic de tota constitució. ²⁶ Aquest és el jo originari, ²⁷ l'*ego* de la meua *epokhé* que mai pot perdre la seva individualitat ni la seva indeclinable personalitat. ²⁸ Per Husserl la subjectivitat del jo o la consciència és *l'originari que es troba* com a font de les objectivitats constituïdes, és resultat d'una reducció de la que és un residu, és l'esfera absoluta i original que es dona en la immanència absoluta de la vida intencional. Husserl ho compara a la mónada de Leibniz. El malentès amb els neokantians és que aquests *reconstrueixen* la subjectivitat mentre que la fenomenologia *hi arriba*. ²⁹

d) L'aclariment de l'*ego* transcendental i l'*ego* pur, que és el doble nivell de la polaritat des d'on s'efectua la descripció fenomenològica d'objectivitats, es prolonga necessàriament en aquest sentit retrospectiu de la sistematicitat husserliana, en una *fenomenologia constitutiva*, presentada, sobretot, en el llibre segon d'*Ideen* (inèdit fins el 1962). ³⁰ Cal plantejar-se com el jo fenomenològic fonamenta distintes regions de realitat *com el que l'enfronta distintament*: naturalesa material, naturalesa ani-

25. *Die Krisis...*, pàg. 268.

26. *Die Krisis...*, pàg. 190 Husserl vol dir que a part de tots els interessos distints, l'alguna cosa noemàtica correlat d'actes que tenim en la consciència els que entenem $\sqrt{2}$, inflació, o temor és correlat d'una mateixa funció de jo que es realitza igual en tots els entenedors. Això és el jo pur.

27. *Ur-Ich*, enfront del criteri d'Eliane Escoubas de traduir l'*Ur* husserlià per archi-o primordial preferim originari. Creiem que també veu en filosofia el criteri general de traducció que el que és planer en una llengua s'ha de fer planer en l'altra.

28. *Die Krisis...*, pàg. 188.

29. El text decisiu per a comprendre la diferència entre Husserl i el neokantisme de Marburg és l'article d'E. Fink, «Die phänomenologische Philosophie Edmund Husserls in der gegenwärtigen Kritik» in *Kanastudien* (38), 1933, pàg. 319-382, el qual fou contrasignat pel mateix Husserl. Vid. També Iso Kern, *Husserl und Kant*, Den Haag, Martinus Nijhoff, Phänomenologica, 1964. L'article de Fink es troba ara també a Eugen Fink, *Studien sur Phänomenologie*, 1930-39, Den Haag, Martinus Nijhoff, Phänomenologica, 1966.

30. *Ideen zu einer reinen Phänomenologie und phänomenologischen Philosophie. Zweites Buch: Phänomenologische Untersuchungen zur Konstitution*, Husserliana, vol. IV a cura de Marly Biemel, Den Haag, 1952. El text sobre manuscrits husserlians de 1912-1917, tingue tres redaccions, les dues primeres d'Edith Stein i la tercera molt posterior de Ludwig Langrebe (1924-25). Convé saber que aquest és el lloc preferit dintre l'obra de Husserl per Maurice Merleau-Ponty a les seves estades al Husserl-Archiv de Lovaina.; trad. francesa per Eliane Escoubas, Paris, Epiméthée, 1982.

mal, realitat viscuda en el cos propi, la vida en els actes i el món espiritual.

La constitució és la constitució de l'objectivitat en el seu com (*Objekt im Wie*). El que hi ha es presenta com *Natur, Leib, Seele, Geist*, que no són ni naturaleses simples o àtoms de significació, ni resultats d'una divisió de l'ésser, sinó que s'impliquen en capes que remetent uns als altres en la seva manera de donar-se. La cosa de la física, el *Leib* com a cos propi, els *animalia* o la persona subjecte d'actes de raó no són en-sis que s'impliquen o es remetent uns als altres en processos d'evolució com història natural, ni rivals per a substancialitzar-se o modificar-se en una filosofia ontològica que transmeti en un sentit o altre, materialista o idealista, el que és la composició de la realitat. La fenomenologia constitutiva mostra com es dona per a la subjectivitat constituent l'objectivitat constituïda, per exemple, la cosa física. La cosa mateixa (*Das Ding selbst*) es dona en una relativa constància en relació a la corporeïtat del *Leib* del subjecte singular en la percepció. En un primer nivell, aquesta cosa es dona en trets característics que es presenten millor o pitjor, però es donen òptimament cada vegada que la cosa es dona. Això val tant per les qualitats geomètriques com per les quantitats sensibles. Si constitueixen el *sensuale*, això és l'afecció de la cosa al *Leib* com tàctil, visual, etc., se segueix la constitució de la cosa causal real del nivell de l'experiència sensible pròpiament dita que està constituïda sobre moments sensuais del *Leib* com un tot cognoscitiu constituït. Això motiva una nova constitució «d'un nivell més elevat»; ara la cosa primera es dona relativament al *Leib*; aquest donar-se relatiu, diferent del donar-se absolut primer, exigeix la constitució d'una cosa de la física que s'anuncia en la cosa intuïtiva. Ara sí que les determinacions geomètriques i les qualitats específicament sensibles reben determinacions diferents; les primeres pertanyen a l'objecte físic, les segones a l'esfera paral·lelament constituïda de la naturalesa fenomènica.³¹

e) Com les realitats constituïdes s'engendren des del jo com a residus d'un procés en el flux temporal constituent, caldrà parlar d'una *fenomenologia genètica* que distingeix essencialment la gènesi passiva lligada a la percepció com a moment o factor pre-predicatiu i una gènesi activa depenent del judici a nivells de formalitat creixent per repeticions de predicacions sobre predicacions.

L'exemple de la constitució de la cosa de la física que hem posat en parlar de la fenomenologia constitutiva feia servir operativament la noció d'un nivell més elevat de constitució. Què vol dir això? Respecte a què els nivells de constitució són més o menys elevats: *respecte al flux de la consciència com temporalitat immanent*. Aquest flux té presències originàries que l'anàlisi revela com a moments o vivències perceptives en una gènesi passiva, sense que la predicació els constitueixi com a tals; o bé té presències que l'anàlisi revela com a presències derivades d'activitats de predicacions sobre presències i de predicacions sobre predicacions. Un exemple ben trivial pot aclarir l'objecte de la fenomenologia genètica: la necessitat de subsistència, l'intercanvi, el diner, l'interès i la inflació són tots ells fets econòmics, i cadascun d'ells necessita per a constituir-se dels anteriors. Un altre exemple del mateix poden ser els números 4, 32, 100.000, $\sqrt{2}$: són números reals, homogenis en l'operativitat actual de la ciència matemàtica,

31. *Ideen*, II, § 18, d.

però al 4 li correspon un moment figural correlat de la unió col·lectiva a la percepció que el 32, que requereix per a constituir la suma com a operació aritmètica no té; el 100.000, que requereix la multiplicació, etc. Un altre exemple del mateix: Husserl, contràriament a la lògica formal, no tracta la negació com una qualitat primitiva del judici predicatiu, «sinó que en la seva forma primària es presenta ja en l'esfera pre-predicativa de l'experiència receptiva». ³² La fenomenologia genètica és, com potser hem aconseguir fer veure, un auxiliar de la fenomenologia constitutiva. Quin és el seu estatut com a moment sistemàtic de la fenomenologia? Hom podria pensar que correspon a l'estètica transcendental kantiana; però, com en el cas del jo pur, el paral·lisme confon. La podríem caracteritzar com *una hermenèutica del món experimentat prepredicativament*, ³³ perquè el que sigui una experiència sense llenguatge s'ha de reconstruir.

f) El problema de la intersubjectivitat permet parlar d'una *fenomenologia monadològica*. L'*epokhé* ha posat entre parèntesi per obrir l'espai de la descripció i de la polaritat de l'ego constituent l'existència d'altres subjectes. Però, àdhuc en el primer volum d'*Ideen* (1913), el que es diu del jo subjecte val per a una «comunitat de jos». ³⁴ La comunitat pressumpta és mostrada fenomenològicament en un grau de la consciència transcendental constituent com a «cosa intersubjectivament idèntica», que requereix una «comunitat intersubjectiva». ³⁵ La cinquena meditació cartesiana i també la segona part d'*Erste Philosophie* desplega la noció de comunitat intermonàdica amb referència a Leibniz. ³⁶

32. *Erfahrung und Urteil*, § 21 a, com decepció d'una expectativa en una experiència, per exemple, una bola és no-verda. Vegi's el § 72, El problema de la «qualitat» del judici; el judici negatiu no és forma bàsica. Per a l'accés a la problemàtica que des de la Fenomenologia husserliana es planteja respecte a la Filosofia del llenguatge s'ha de partir de l'Epilog que per recomanació de Ludwig Landgrebe redactà Lothar Eley l'any 1972 a l'edició alemanya d'*Erfahrung, und Urteil, Phänomenologie und Philosophie der Sprache*; allí s'indica molt clarament la relació de *tota la lògica husserliana* (una propedèutica lògica en el sentit de Paul Lorenzen, això és una doctrina del concepte i del judici. Lorenzen, 1967) amb el fet del llenguatge i la lingüística. La peculiaritat del plantejament husserlià és el tractament de la gènesi de la idealitat en la predicació i, ensem, la relació de la predicació a l'experiència pre-predicativa. La predicació és un acte i en ell està donat el predicat u en la pluralitat si ja es pot atribuir a la pluralitat. Al que és u li cal haver-se explicat respecte la pluralitat com l'u de la pluralitat, si és que la predicació és possible. La síntesi explicativa és una *unitat passiva* que es realitza en *els horitzons dels camps de la sensibilitat*. A la síntesi explicativa l'ha precedida la síntesi pasiva, la *figura en tant que manifestació del sentit sense jo i per al jo*. Per a «estructurar» una lògica, una gramàtica, i un llenguatge que diguin el món cal que el moment de la figura es doni al «mantenir-se encara-conjunt com a passivitat en l'activitat de l'aprehensió» (EU, § 23) Però sobre tot i per a dir i viure el món, cal recordar amb Susanne Sontag, que —gràcies a Déu, podríem dir— *els homes no són ni lingüístics, ni religiosos*. (Susanne Sontag, «Piety without Content» in *Against Interpretation and Other Essays* (1969); cfr. Michel Despland, *The Education of Desire: Plato and the Philosophy of Religion*, University of Toronto Press, 1985).

33. La fórmula és de Guido Antonio de Almeida, *Sinn und Inhalt in der Genetischen Phänomenologie E. Husserls*, Den Haag, Martinus Nijhoff, Phaenomenologica, 1972.

34. *Ideen*, I, §§29, 49, 151, etc.

35. *Ideen zu einer Phänomenologie und phänomenologischen Philosophie. Drittes Buch, Die Phänomenologie und die Fundamente der Wissenschaften*, a *Husserliana*, vol. V, a cura de Marly Biemel, Deen Haag, 1952.

36. *Cartesiansche Meditationen* (1929), Husserliana, I, a cura de Stephan Strasser (1950), revisada per Rudolf Boehm a partir de 1962; trad. castellana de Mario A. Presas, Madrid, Eds. Paulinas, 1979. Al nostre entendre és la més acurada traducció d'un escrit de Husserl al castellà. Una versió francesa anterior a l'edició de 1950 és la d'E. Lévinas-G. Pfeiffer, *Médita-*

Husserl diu que l'experiència de l'altre és «una forma fonamental específica de l'experiència».³⁷ Al meu entendre, en aquest punt cal diferenciar el següent: el que la constitució d'aquesta experiència pugui ser explicada per combinació de la constitució d'experiències més senzilles i l'afirmació que aquesta experiència de l'altre és una experiència derivada. Husserl l'anomena *una percepció per interpretació originària*: «capto espontàniament (l'altre) com un *Leib* al que pertany una subjectivitat concretament completa, que roman més o menys indeterminada; subjectivitat que té una experiència d'ella mateixa en el jo sóc, però que jo mateix no sóc».^{37bis} No es tracta d'una inducció de subjectivitat sobre el que se'm presenta com a objectivitat, la qual cosa em donaria un raonament mai evident; es tracta de què la meua intencionalitat és *una intencionalitat mediada*.³⁸ Husserl anomena a l'*apercepció de l'altre* representació, la qual és possible perquè està fonamentada en una *Urstiftung*, fonamentació originària ja sempre activa que Husserl anomena *materna*.³⁹ No es tracta de corregir un solipsisme del *cogito* per una fenomenologia de la comunitat; es tracta de mostrar com el *solus ipse* és tal perquè roman en una esfera preindividual, *pertany a la Urstiftung*, que és sempre activa. *Ego* i Alter *Ego* emergeixen de la *Paarung* originària (per exemple, de mare i fill); i noves *Paarungen* intencionals fonamenten (ni que sigui en l'*Abgrund*) un comú *Umwelt*, perquè *hi ha un originari Mit-Sein*. La comunitat amb l'altre em fa viure en una naturalesa «comuna sobre la que es constitueixen totes les comunitats monàdiques».⁴⁰

g) La filosofia husserliana és també una filosofia del món de la vida (*Lebenswelt*). *Lebenswelt* és tècnicament el món dels fenòmens anònimament subjectius de les «experiències subjectiu-relatives» i cal esbrinar la funció fonamentadora que realitza en la determinació de ciències objectives com

tions Cartésiennes, Paris, A. Collin, 1931. Sobre la noció de comunitat intermonàdica els §§ 42-43 i tota la meditació cinquena com diem al text.

37. *Erste Philosophie* (1923/4), *Zweiter Teil, Theorie der phänomenologischen Reduktion*, a cura de Rudolf Böhme in *Husserliana*, vol. VIII, Deen Haag, 1959.

37bis. *Erste Philosophie*, II, pàg. 64.

38. *Cartesianischen Meditationen*, Husserl, I, pàg. 139.

39. Al mss. E III 5, *Universale Teleologie*, editat i estudiat per Enzo Paci, *Tempo e verità nella fenomenologia di Husserl*, Laterza, Bari, 1961.

40. Tota percepció és ja sempre *Mit-Wahrnehmung* des d'un originari *Mit-Sein* amb *Paarungen* diverses, sense que hom pugui distingir massa «motivacions» en la vida dels homes; hi ha com vol P. Ricoeur «le sens qui s'accomplit sans moi, la phénoménologie en parle, mais la psychanalyse le montre». *De l'interprétation. Essai sur Freud*, Paris, Du Seuil, 1965, pàg. 372. El terreny comú entre Fenomenologia i Psicoanàlisi és la destrucció de la doctrina empirista de la ment pasiva que efectua associació d'idees. Es pot deure als seus antecedents comuns brentians de Husserl i Freud. Vid. sobre tot el cap. XV de Elmar Holenstein (*Phänomenologie der Assoziation, zu struktur und funktion eines grundprinzips der passiven genesis bei E. Husserl*, Den Haag, Martinus Nijhoff, *Phaenomenologica*, 1972). Vid. el nostre escrit de 1983 «Els vocabularis de la sensibilitat». Des d'aquí, i no abans, es pot fer una fenomenologia de l'educació. És ben cert que som consciències filials i fraternes, conjuntables i comportaments totals que ens orientem i vivim. El com hi ha una relació educativa explícita i programable és molt menys clar. Com jo, o nosaltres, podem transmetre sentit si aquest s'acompleix «sans moi»? És el problema del «profetisme» que es plantejava H. Cohen i que ha orientat «la filosofia política» de Leo Strauss: «Els profetes precisament perquè els hi manca la idea de ciència i d'una naturalesa humana invariable poden creure que la conducta d'un home respecte a un altre pot sofrir un canvi d'una manera més radical del que pensava Plató» (Leo Strauss, Jerusalem and Athens (1967) a *Studies in Platonic Political Philosophy*, University of Chicago Press, 1983, pàg. 168). Article traduït a J. R. Sales, J. Monserrat, *Introducció a la lectura de Leo Strauss*, Barcelona, Barcelonasa d'Edicions, 1991.

a fets culturals i «formes pràctiques». El que les ciències europees hagin oblidat *aquesta radicació* és l'aspecte fonamental de la «crisi de la consciència europea». Perquè així, com veurem, els sabers com a tècniques teòriques esdevenen innocents (en el sentit original de no savis) instruments d'impersonalitat.⁴¹

h) Lligat amb l'anterior, cal parlar d'una *fenomenologia còsmica o mundana* (*weltliche*) que descriu el *Lebenswelt* com a «horitzó de fets» obtingut mitjançant una reducció bàsica, que permet determinar el concepte de món. L'horitzó⁴² és un rerafons al qual s'incorporen, constituint-lo, «franges marginals» de co-presències; és com una font de possibilitats predibuixades. L'experiència del singular està possibilitada com a tal per un horitzó interior que s'hi concentra, deixant com un agregat un horitzó exterior de co-presències o horitzó de segon grau. L'experiència es fa així *un context de virtualitats predefinides i ensems obertes* en una «totalitat» que és el món com a horitzó de tots els possibles substractes de judici.⁴³

i) Finalment, i abans de passar a tres tesis conclusives, hom cal mencionar una filosofia husserliana de *la crisi europea* (vid. 2ª tesi).⁴⁴

* * *

1ª TESI: Si se'm permet, conclouré amb una tesi general sobre la vigència del pensament husserlià, tesi que caldria argumentar, circumstanciar i documentar en cadascun dels nou apartats que he diferenciat. La tesi seria: el programa husserlià de reforma de la filosofia se salda en el fracàs perquè estava definit des d'una certa hybris babilònica i perquè mai no va tenir prou clars els objectius per a ésser, com aspirava, una tasca col·lectiva. Però tot i aquest fracàs, determina un treball filosòfic del nostre segle que està infravalorat en l'escena actual dels estudis filosòfics; a través de moltes novetats amb el seu moment d'insolència (*hybris*) i les seves caducitats corresponents (i el plural és ben necessari, perquè no hi ha un desplegament clar d'un sol moviment fenomenològic) es decanta com *una petita música de nit com a moment de recerca teòrica i la seva corresponent llibertat espiri-*

41. Enzo Paci, *Función de las ciencias y significado del hombre*, México, FCE.

42. Horitzó és alguna cosa així com un terme tècnic en Husserl; l'usa arreu, és ensems, l'obertura per excel·lència i el límit que totalitza i tanca. Per exemple, «les modernes ciències positives tenen horitzons intencionalment indeterminats» (CM, § 64), «la meua experiència real i possible del món és més o menys completa; però és tant que té sempre un horitzó obert i indeterminat» (§57), o bé «El deixar obertes, abans de les efectives determinacions més precises, que potsar mai es facin, és un moment intern de la pròpia consciència del cas i és precisament el que constitueix l'horitzó» (CM, § 19), o aquest altre «és una propietat essencial de l'ego el tenir continuament sistemes d'intencionalitat i també sistemes de concordància de la intencionalitat, en part executant-se, en part disponibles com a potencialitats fixades, que poden ser descobertes mitjançant els horitzons predelineats» (CM, § 30). En la lectura de Husserl convé precisar la noció d'horitzó tant com es pugui. Per a finalment haver de dir que l'horitzó és la figura del fracàs de la científicament que cercava perquè la situació és sempre «horitzontal»? Som com a filòsofs vigilants i desperts, però des d'un *situs* on som vigilants i bressolats ni que sigui cruelment. Aquesta és la situació tràgica de la filosofia, que l'escriptura husserliana no reflecteix, però sí la seva sort com a fracàs en vida de Husserl i després.

43. *Erfahrung und Urteil*, § 9.

44. Al nostre entendre Jan Patočka és qui millor l'ha prolongat: la crisi de la raó teòrica porta al dilema de l'herència europea en la platònica «cura de l'ànima» o en la rival «cura del tenir». Cfr. Jan Patočka, *Platon et l'Europe* (1973), Paris, Verdier, 1983.

*tual en l'escatologia de la violència que ha estat ben visiblement al nostre temps.*⁴⁵

2ª TESI: *El programa husserlià d'una filosofia com a ciència estricta —malgrat el seu fracàs real—, ha estat més fecund del que hom té costum de dir. Ni el naturalisme, ni l'historicisme subsisteixen com a possibilitats filosòfiques de la mateixa manera que a l'any 1910. Perquè el nucli del programa husserlià ha fet un cert camí com a possible fonamentació d'una dissidència.*⁴⁶

L'Estat creix perquè la gent assimila la norma de la impersonalitat com a fonament de la racionalitat. Aquest procés ha estat anomenat *l'escatologia de la impersonalitat*,⁴⁷ que fonamenta el mite del poder innocent com a poder tècnic. Husserl mostraria la crisi del racionalisme europeu, perquè diria que *la impersonalitat* com a raó tècnica ha falsejat el sentit propi de la raó, que és l'afirmació que «el fonament de la universal comprensibilitat i comunicabilitat del món està en l'estructura de l'experiència personal viscuda».⁴⁸

3ª TESI: *La manera com existeix una filosofia no pot permetre el que hem anomenat concepció babèlica del sistema. Com existeix, doncs, la filosofia? La resposta correcta seria en una dialèctica entre la paraula i el silenci, en una dialèctica entre l'embriaguesa i la sobrietat, però això ja no és una lliçó husserliana, sinó del Convit platònic, que afegeix, referint-se al diàleg platònic com a escriptura, que un mateix autor pot escriure tragèdia i comèdia.*⁴⁹ La successió de les filosofies com a sistemes escolars i modes cultes és, ensems, còmica i tràgica. Perquè la relació de l'home amb el saber és ja sempre còmica i tràgica. Però això és un altre tema... La *hybris* husserliana seria haver desatès unes certes lleis de la mesura en la pretensió d'indicar una tasca d'aclariment intersubjectiu massa discursiva, i necessàriament fragmentària i exposada a mil malentesos en la seva difícil escriptura sobre l'aigua.⁵⁰ La seva força és, si he aconseguit explicar-me, la mostració de la intencionalitat mediada de la consciència com a lloc de treball de tots els aclariments possibles; dit d'una altra manera i com acabem de dir, iniciar que «el fonament de la universal comprensibilitat i comunicabilitat del món està en l'estructura de l'experiència personal viscuda». Com això es comunicuï en cada cas, com es manté com a escriptura, com es transmeti intergeneracionalment, i com recompti i controli la seva eficàcia històrica, és la *hybris* que permet la pluralitat de les filosofies i els fracassos de totes les construccions sistemàtiques per bones que se somiïn.

45. Jan Patočka, *Essais hérétiques sur la philosophie de l'histoire* (1975), Paris, Verdier, 1981.

46. Això es veurà més clar quan el pensament de Jan Patočka sigui més conegut. Actualment s'ha iniciat un projecte d'edició de les seves obres *Ausgewählte Schriften* en alemany per l'Institut de Ciències Humanes de Viena. Ja ha aparegut el primer volum, *Kunst und Zeit*, Klett, Cotta, 1987.

47. V. Belohradsky, *Il mondo della vita: un problema politico, L'eredità europea nel dissenso e in charta'77*, Milano, Jaca Book, 1981.

48. Beloradsky, op. cit. pàg. 15.

49. Jordi Sales, *L'ensenyament platònic com a fenomenologia dramàtica: El Convit*, Universitat de Barcelona. Lliçons de 1988.

50. Plató, *Fedre*, 276c.